

סימן קצט

עיון חפיפה והדחה לפני הטבילה

בבא קמא פב. – עשרה תקנות תיקן עזרא ... ושתהא אשה חופפת וטובלת ... דאורייתא היא דתניא ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעיוני דלמא מיקטר אי נמי מאוס מידי משום חציצה ואתא איהו תיקן חפיפה (במסרק להרחקה דמילתא).

נדה סו: – ואמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים ... נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן.

דין עיון

- מקור הדין:
שו"ע ח: מדאורייתא. (בין במקום שיש בו שער ובין במקום שאין בו שיער)
- לכתחילה:
שו"ע א: צריכה לעיין בעצמה ובבשרה ובודקת כל גופה סמוך לטבילתה שלא יהא עליה שום דבר מיאוס שחוצץ.
ט"ז – כיון שאנו נוהגים בחפיפת כל הגוף (כמובא להלן בדין חפיפה), אין לך בדיקה גדולה מזו, דאע"פ שאינה רואה במקום שחופפת סגי בהכי, דאל"כ היאך תעשה בראשה ובמקומות שא"א לה לראות, אלא דבר פשוט שע"י המשמוש שפיר הוה עיון דבר תורה ומכל שכן בחפיפה ושטיפה.
- בדיעבד:
שו"ע ח – מעכב אף בדיעבד ולא עלתה לה טבילה, כי עיון הגוף הוא מהתורה. (נראה ט"ז דלעיל) [פת"ש: אם מסופקת אם עיינה בשערותיה כלל הרי יש ספק דאורייתא וצריכה טבילה מחדש]
שו"ע ט – אבל בבית הסתרים כיון שאין צריכים לביאת מים אם לא עיינה אותם קודם לכן ואח"כ עיינה אותם ולא מצאה בהם שום דבר עלתה לה טבילה.

דין חפיפה (דתקנת עזרא)

- מקום החפיפה לכתחילה:
ה"ר שמעיה בשם רש"י: בכל הגוף אפילו במקום שאין שער.
ר"ת ורוב הראשונים: רק במקום שער (בין שער שבראש ובין שער שאר מקומות שבגוף), ומ"מ המנהג להחמיר ולחוף כל הגוף במים.
- **שו"ע א:** "תחוף כל גופה", וביאר הש"ך שאמנם הסכמת הפוסקים דתקנת עזרא היא רק בחפיפת שער, אלא שנהגו להחמיר לחוף כל הגוף.

• בדיעבד:
שו"ע ח – מעכב אף בדיעבד ולא עלתה לה טבילה (אף שחפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום נימא קשורה), **וכתב הש"ך** דזה בחפיפת מקום שער דהוא מהתורה, אבל בחפיפת כל הגוף דהוא ממנהג - בדיעבד עלתה לה טבילה.

• סמיכות לטבילה:
ט"ז: גבי חפיפה **לא הקפידו** שיהיה ממש סמוך לטבילה, משום דחפיפה מדרבנן בעלמא היא מקילין בה. | אף במקום שמרחקת החפיפה מהטבילה על כל פנים העיון לא תרחיק כלל. [וראה בדין "זמן החפיפה לכתחילה ובדיעבד" להלן]

דין הדחה (דתקנת רבא)

• אופן ההדחה:
שו"ע א: צריכה להדיח בית השחי ובית הסתרים שלה **במים**. **רמ"א:** ולא בשאר משקין (דכשנשאר לחלוחיתו בתוך הקמט ישאר שם כתם המשקה). [כך דייק המהר"ק מלשונו של רבא דנקט "במים"]
וכתב בפת"ש דלכאורה נראה דבשאר הגוף שאין שם קמט מותר בשאר משקין.

• בדיעבד:
שו"ע קצח/כה: אם לא הדיחה בית הסתרים ובית הקמטים שלה... אם לא נמצא עליה דבר חוצץ אע"פ שלא בדקה קודם טבילה **עלתה לה טבילה** ואינו דומה לבדיקת הגוף וחפיפת הראש.

זמן החפיפה לכתחילה ובדיעבד

נדה סז: – אמר **רב הונא**: אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בשלישי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת, אשה חופפת באחד בשבת וטובלת ברביעי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי יו"ט שחל להיות אחר השבת, אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שני ימים טובים של ראש השנה שחל להיות אחר השבת. **ורב חסדא** אמר: כולו אמרינן, שכן לא אמרינן, היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר. **ורב יימר** אמר: אפילו שכן נמי אמרינן לבר מאשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת דלמוצאי שני ימים טובים של ראש השנה שלאחר השבת ליתא דאפשר דחופפת בלילה וטובלת בלילה. **דרש מרימר** הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב יימר (דהיינו דהלכה כשניהם להחמיר, דהלכתא כרב חסדא לחומרא דשכן לא אמרינן והיכא דטבלה ביום חול לא תחוף מאתמול, והלכתא כרב יימר לחומרא דהיכא דטבלה במוצאי ב' ימים טובים של ר"ה שלאחר השבת חייפא בליליא וטבלה בליליא).

נדה סז: – איבעיא להו: אשה מהו שתחוף בלילה ותטבול בלילה (מי אמרינן מתוך שממהרת לטבילתה לא חייפא שפיר)? מר זוטרא אוסר ורב חיננא מסורא שרי.

נדה סח. – שלח רבין באגרתיה: אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת ותמה על עצמך היאך חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעינן תכף לחפיפה טבילה וליכא ... והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה, והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה, קשיא הלכתא אהלכתא, לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר.

טבילה בחול

רש"י: בקושי התירו להרחיק חפיפתה מטבילתה, אבל מ"מ **לכתחילה תחוף ביום**, והטעם דאי חפפה בליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר משום דממהרת לטבילתה.

תוס': לרש"י מותר לחוף בליל טבילתה **אפילו לכתחילה** אלא שטוב לה יותר לחוף ביום.

טור (ע"פ ב"י): לרש"י אינה יכולה לחוף בלילה **אלא מתוך הדחק**.

שאלות: כל זמן שתוכל אין לה לחוף **אלא בלילה** כדי שיהיה סמוך לטבילתה.

מרדכי, תוס', רא"ש: אף לשאלות לא אסור אלא בעוד היום גדול, אבל אם שוה במרחץ עד הלילה מותר.

שו"ע ג

חפיפה צריכה להיות **לכתחלה** סמוך לטבילתה

– גר"א: כשאלות

והמנהג הכשר שתתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך ואז תטבול.

– לצאת ולקיים דברי שניהם - רש"י והשאלות

וכן מנהג כשר שאף על פי שחפפה תשא עמה מסרק לבית הטבילה ושם תסרוק.

רמ"א: ובשעת הדחק, שצריכה לחוף ביום, או שאי אפשר לה לחוף ביום וצריכה לחוף בלילה, יכולה לעשות ובלבד שלא תמהר לביתה ותחוף כראוי.

ש"ך (בשם מהרש"ל והרמ"א בתשובה): עתה תקנו לחוף בלילה ותעסוק בחפיפה שעת אחת שלא תהא מהומה לביתה ומותר אפילו לרש"י מאחר דאיכא חשש איסור שלא ירגישו בטבילותיהן וגם לפעמים הצנועות באות לידי ביטול טבילת מצוה. [אם כי מעיקר הדין דעתו לפסוק כרש"י]

שו"ע ח (ע"פ רשב"א, והר"ן חולק): בימי חול (וכל שכן בי"ט), אם חפפה ועיינה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר, עלתה לה טבילה **בדיעבד**, אע"פ שלא היו חפיפה ובדיקה סמוך לטבילה.

טבילה במוצ"ש

רש"י: תחפוף במוצ"ש. [וכך ביאר כוונת הגמ' (נדה סח.) "הא דלא אפשר", דהיינו היכא דלא אפשר לחוף ביום כגון דאירע טבילתה במוצ"ש]

לשיטת הטור ברש"י, גם בזה מנהג יפה שתחוף גם בערב שבת ביום.

שאלות: פשוט דודאי תחפוף במוצ"ש.

שו"ע ד: תחוף במוצ"ש.

רמ"א: ומכל מקום מנהג יפה הוא שתרחץ היטב בער"ש ובמוצ"ש תחזור ותסרוק מעט.

ש"ך: מעיקר הדין צריכה שתרחוץ ותחוף ביום בער"ש ותחזור ותרחוץ ותחוף במוצ"ש. וטען שכך גם דעת רש"י¹

והוסיף הש"ך דגם היכא דחל ליל טבילתה שלשה ימים רחוק כגון שבת ושני יו"ט דבכה"ג מסקינן בגמ' דחופפת בליל טבילתה שהוא חול, מ"מ צריך ג"כ חפיפה ביום בער"ש דהוא העיקר, ועוד כיון דלמנהג הרמ"א חופפים גם בער"ש וגם בליל טבילה, א"כ אין לחלק בין רחוק שני ימים או שלשה שלא יבואו לידי טעות.

¹ וביאר שכוונת רש"י בביאור "הא דלא אפשר (לחוף ביום)" היינו רק כאשר יש 3 ימים רצופים של שבת ויו"ט ואירע טבילתה במוצאי היום השלישי.

טבילה בליל שבת

רש"י : פשוט לשיטתו דתחפוף **ביום בערב שבת**.

שאלות : תחפוף **ביום בערב שבת**. [וכך ביאר כוונת הגמ' (נדה סח.) "הא דלא אפשר", דהיינו היכא דלא אפשר לחוף בלילה כגון דאירע טבילתה בליל שבת]

שו"ע ה : נזדמנה לה טבילה בליל שבת **תחוף ביום**.

טבילה בלילה שבין שבת ליו"ט (וכן בין יו"ט לשבת)

רש"י – קשה לשיטתו מה תעשה, שהרי כתב שבקושי התירו להרחיק חפיפתה מטבילתה!

תוס' : **תקדים ותחוף ביום בערב שבת** (למעלה מ-24 שעות לפני הטבילה), הואיל ואינה יכולה לחוף בליל טבילתה ולא ביום שלפני טבילתה. (ואפילו אם מפסיק בין יום החפיפה ליום הטבילה שני ימים כגון שחלו שני ימים טובים בימים חמישי ושישי וליל טבילה בליל שבת שפיר דמי)

רא"ש : **תדחה טבילתה**, דאסורה לחוף בער"ש ולטבול במוצ"ש, שהרי פירש דבקושי התירו לחוף ביום ולטבול בלילה, אבל להרחיק כולי האי מער"ש למוצ"ש אסור אף אם חל יו"ט במוצ"ש. [ונדחתה הגמ' ב-סז, והלכה כגמ' ב-סח.]

שאלות : **תקדים ותחוף ביום בערב שבת**. [וכך ביאר כוונת הגמ' (נדה סח.) "הא דלא אפשר", דהיינו היכא דלא אפשר לחוף בלילה כגון דאירע טבילתה במוצ"ש דהוא ליל יו"ט]

שו"ע ו : חל ליל טבילתה במוצ"ש והוא יו"ט שאי אפשר לחוף – אז **תחוף בערב שבת**, וכן אם חלו שני ימים טובים ביום חמישי ושישי וחל ליל טבילתה בליל שבת תחוף ביום רביעי בשבת ותקשור שערוותיה כדי שלא יתבלבלו. (כתוס' בדעת רש"י וכשאלות)

שיטת הרמב"ם : אם אפשר לה לחוף בלילה ולטבול מיד תיכף לחפיפה הרי זו משובחת, ובשעת הדחק או מפני החולי חופפת אפילו בערב שבת וטובלת במוצאי שבת [ב"י : וה"ה לחוף ביום ראשון ולטבול בליל שלישי, דלפי פירושו אין הבדל בין ימות השבוע].

שו"ע ז : במקום שראות לטבול בלילה, אין להתיר לחוף מערב שבת ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדדי לא מקילינן, קולא דסרך בתה, וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. [כר"ת ולא כרבינו משולם שהתיר]

טבלה ואח"כ נמצא עליה דבר חוצץ

נדה סו: – אמר רבא: טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ - אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. איכא דאמרי: אם באותו יום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. מאי בנייהו איכא בנייהו למסמך לחפיפה טבילה, למיחף ביממא ולמטבל בליליא.

וכתב הר"ן דקיימא לן כלישנא בתרא

חולין י. – טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ - אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן.

סדר הלישנות (ב-נדה 10):

גירסת הרי"ף והר"ן דהלשונות מהופכים, דבלישנא קמא גרסינן "אם באותו יום וכו'" ובלישנא בתרא גרסינן "אם סמוך וכו'".

גירסת הגמ' שלנו (וכתב הב"י דכן גירסת הרמב"ם) דהגירסה כנ"ל דבלישנא קמא גרסינן "אם סמוך וכו'" ובלישנא בתרא גרסינן "אם באותו יום וכו'".

בטור כתב: חפפה ועיינה גופה וטבלה ובעלייתה נמצא עליה דבר החוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה טבילה אחרת ואם לאו צריכה טבילה אחרת. וכמה הוא סמוך כתב הרשב"א עונה שבאותה עונה שחפפה טבלה.²

מה איכא בנייהו (בין 2 הלישנות)?

גירסת הרי"ף והר"ן דלא גרסינן אלא "איכא בנייהו למסמך לחפיפה טבילה".

גירסת הגמ' שלנו דגרסינן ג"כ "למיחף ביממא ולמטבל בליליא" [נדיק הב"י דלפי גירסא זו תו איכא בנייהו כשחפפה בסוף היום וטבלה תכף בלילה דללישנא דסמוך – הרי סמוך הוא, וללישנא דאותו יום – לא באותו יום הוא].

פסיקת ההלכה:

שו"ע י – העתיק לשון הטור: חפפה ועיינה וטבלה ובעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ – אם בתוך עונה שחפפה טבלה אינה צריכה טבילה אחרת ואם לאו צריכה טבילה אחרת.

והוסיף הרמ"א (ע"פ דיוק הב"י): אע"פ שהיתה החפיפה סמוך לטבילה כגון שחפפה ביום סמוך לערב וטבלה בתחילת הלילה הואיל והיו בשתי עונות.

ש"ך: ויש פוסקים אין מחלקין בין תוך עונה אלא בין סמוך לטבילה או לא (שאם החפיפה סמוך לטבילה אין צריכה לחזור ולחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחזור ולחוף ולטבול וכן דעת הראב"ד בהשגות ומחלוקתם תלוי בגירסא) ויש להחמיר כשתי הדעות.

² כמו מי פסק הטור? לכאורה נראה היה לפרש שהטור והרשב"א פסקו כגירסת הרי"ף והר"ן, אלא דביארו ש"סמוך" היינו "עונה" (וכך ביאר בתפארת למשה - הובא בסד"ט, ועייש עוד). אך לכאורה משמע מהרמ"א ומהגר"א (ס"ק כד) ומהש"ך (שלהלן, ס"ק יד) שהבינו שהשו"ע (שהעתיק לשון הטור) פסק כגירסא שלנו (וכלישנא בתרא), אלא דפסק כרשב"א שבטור ש"אותו היום" היינו "באותה עונה".

מה הכוונה "אינה צריכה לחופ ולטבול"?

ראב"ד ועוד הרבה ראשונים : אינה צריכה לא חפיפה ולא טבילה.

רמב"ם : אינה צריכה תרתי (חפיפה וטבילה), אבל מ"מ טבילה צריכה בכל גוונא.

שו"ע י הביא את שתי השיטות. (בסתמא את השיטה הראשונה, ואח"כ הוסיף: "ולחרמב"ם...")

פת"ש בשם שב יעקב כתב שיש להחמיר כרמב"ם.

יישוב הסתירה בין הגמרות (נדה וחולין):

הקשו התוס' דלכאורה יש סתירה בין ב' הגמרות הנ"ל דבנדה מחלקים בין סמוך ללא סמוך ובחולין לא מחלקים בין סמוך ללא סמוך.

תירוצים:

רמב"ם : ההיא דחולין מיירי בכל גוונא גם אם טבלה סמוך לחפיפה, ולשיטתו לא קשה כלל הסתירה הנ"ל, דלשיטתו שלעיל הגמ' דנדה היא רק לענין לפטרה מחפיפה שניה אבל טבילה צריכה בכל ענין וכנ"ל, והגמ' דחולין באה ללמד דאם נתעסקה באותו המין ואמרה ברי לי שלא היה עלי קודם טבילה דאז עלתה לה טבילה.

תוס', רשב"א : ההיא דחולין מיירי בשלא טבלה סמוך לחפיפה, דאז צריכה לשוב ולחפוף ולטבול, וא"כ נתעסקה באותו המין ואמרה ברי לי שלא היה עלי קודם לכן.

ולכן כתב הטור : במה דברים אמורים דלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה אבל נתעסקה בו בין טבילה לבדיקה אינה צריכה טבילה אחרת שאני תולה אותו במין שנתעסקה בו.

וכ"פ שו"ע יא

וכתבו **הפרישה והש"ך** דיש לפרש דברי הטור והשו"ע דדוקא כשאומרת ברי לי (בנוסף לכך שנתעסקה בו בין טבילה לבדיקה), וכדכתבו התוס' והרשב"א ע"פ הגמרא בחולין.

וכתבו **הב"ח והש"ך** ודייקו כן מלשון הטור והשו"ע³, דאפילו אם חפפה ראשה (דהוא מעיקר הדין) ורק לא כל גופה (דהוא ממנהג) ונמצא עליה דבר חוצץ ואפילו נתעסקה באותו המין אפילו דיעבד לא עלתה לה טבילה, ורק אם חפפה ראשה וכל גופה אז מקילים בנתעסקה באותו המין.

וכתב **הט"ז** ודייק כן מלשון הטור והשו"ע³ דג' חלוקות יש בזה: אם תוך עונה שחפפה טבלה – א"צ טבילה אחרת (ולרמב"ם א"צ חפיפה אחרת), ואם יש עונה – צריכה טבילה אחרת א"כ נתעסקה אח"כ באותו המין, ואם יש ביניהם הרבה זמן כגון שחפפה בע"ש וטבלה במוצ"ש – אז לא מהני אפילו נתעסקה אח"כ באותו המין וצריכה לעולם טבילה אחרת.

³ דהוסיף וכתב: "...אבל אם לא חפפה קודם טבילה אין תולין בו אע"פ שנתעסקה בו אחר טבילה".